

Arkeologisk schaktningsövervakning

SUNDBORNSBYN

vid schaktning för nya ledningar genom bytomt/gårdstomt
L2000:7457 i Sundborns socken, Falu kommun, Dalarnas län
2022

Arkivrapport dnr 135/21

Lee Widegren Lundin

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY

Fastighetskartan: © Lantmäteriet.

Terrängkartan: Lantmäteriet (CC0)

Dalarnas museum, Falun, 2022

Sammanfattning

Mellan december 2021 och april 2022 utförde Dalarnas museum en arkeologisk schaktningsövervakning i Sundbornsbyn, Sundborns socken, Falu kommun (bilaga 1). Anledningen var schaktning för V/A- el- och fjärrvärmeledningar inom fornlämning L2000:7457, en bytomt/gårdstomt. Tio sammanhängande schakt grävdes ned till 1,2–3 meters under marknivå. Ett slagglager och två nedgrävningar påträffades. I ett schakt påträffades en tidigare markhorisont med bevarad matjord. Inga lämningar bedömdes höra till tiden före år 1850. Inga fynd påträffades.

Inledning

Med anledning av att Falu Energi & Vatten AB skulle schakta för el-, V/A- och fjärrvärmeledningar inom fornlämning L2000:7457, en bytomt/gårdstomt i Sundborn, genomförde Dalarnas museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Arbetet utfördes mellan december 2021 och april 2022. Beslut fattades av Länsstyrelsen i Dalarnas län, dnr 431-8301-2021. Beställare var Falu Energi & Vatten AB.

Antikvarisk bakgrund

Fornlämning L2000:7457 utgörs av en bytomt/gårdstomt som har avgränsats enligt en lantmäteriakt från 1702 (LMV U47-34:1). Begränsningen utökades åt norr efter en schaktningsövervakning 2015 (Axelsson Karlqvist 2017).

Närmast har det gjorts en förundersökning år 2019 inom den aktuella bytomten söder om Ramsnäsvägen. Vid undersökningen hittades endast en diffus lämning med ett kulturlager, enstaka stolphål och fynd av 1700-talskaraktär annars verkar marken till stor del ha varit uppodlad och till en del dikad och betad. Längst i öster tilltog dock inslaget av kopparslag i matjorden (Fahlberg 2020).

I övrigt har en arkeologisk förundersökning samt två schaktningsövervakningar gjorts närmare än och längre österut bortom denna vid vilka flera lämningar efter kopparframställning framkommit bland annat rostar (Axelsson Karlqvist 2017 och Burman & Sandberg 1999).

Syfte

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämning L2000:7457.

Metod och genomförande

Schakten grävdes av grävmaskin utrustad med planerings- och kabelskopa. Där asfalt tagits bort värmdes marken av värmemattor på grund av tjäle. Schakten grävdes och fylldes igen etappvis. En arkeolog besökte platsen när respektive etapp/schakt var grävt till botten. Schakten och påträffade

lager och anläggningar mättes in med RTK. Schaktväggarnas innehåll samt anläggningar beskrevs skriftligt samt fotograferades. Det togs översiktliga foton på schakten

På grund av V/A-schaktens djup gick arkeolog inte ned i schakten, det gick att mäta de översta lagerdjupen från kanten. Schaktväggarna hade ofta fryst vid besök till följd av att schakten stått öppna över natten - det gick därför inte att handrensa schaktväggarna. På grund av detta var det bitvis svårt att bedöma om den naturliga marken huvudsakligen bestod av fin sand, silt eller lera.

Resultat

En yta på cirka 1218 kvadratmeter schaktades bestående av tio sammanhängande schakt (figur 3 bilaga 1). V/A-schakten (N-S) var intill 6 meter breda med sluttande sidor och cirka 2,5–3 meter djupa. Schakten för fjärrvärme och el (Ö-V) var 1,5–3,5 meter breda i toppen och intill 1,5 meter i botten och cirka 1,2–2,2 meter djupa. Schakten redovisas i detalj i bilaga 2.

I delar av schakt 4 fanns ett bevarat skikt med ursprunglig matjord som blivit övertäckt med jordmassor vid tidigare markarbeten i modern tid. Den naturliga marken bestod av silt, lera och bitvis av sand.

I schakt 8 förekom olika recenta skikt av sand och grus ovanpå den naturliga marken. I botten av dessa skikt gick det att se nedlagda rör.

Slagglager påträffades längs en sträcka i schakt 2 och norra schakt 3, främst i den västra schaktväggen men även i plan vid ett fältbesök när grävmaskinisten skulle börja gräva nästa schaktsträcka. Enligt uppgift ska slagg ha synt i plan en bit norrut i schaktet också. En kortare sträcka med slagg påträffades även i östra schaktväggen. Slagglagret har tolkats som sentida utfyllning.

Två nedgrävningar (A1 och A2) syntes i västra schaktväggen i schakt 3 och 5, båda bedömdes vara recenta (bilaga 3).

Inga fynd påträffades. Ingen anläggning eller lager påträffades som bedömdes vara antikvariskt intressant eller gammal nog att datera.

Slutsatser och utvärdering

Utifrån den aktuella schaktningsövervakningen tillsammans med den angränsande förundersökningens resultat (Fahlberg 2020) verkar inte detta område ha varit bebyggt eller används aktivt. Eventuellt har vissa markytor använts som odlings- eller betesmark. På ekonomiska kartan från 1967 syntes två tomter med bostadshus där infarten till COOP nu finns. Nedgrävningarna skulle eventuellt kunna ha med någon av de nu rivna byggnaderna att göra. Förekomsten av slagg kunde inte säkert knytas till hyttverksamheten närmre än utan bedömdes vara tertiärt deponerat i senare tid. Inga vidare åtgärder bedömdes nödvändiga inom ramen för det här arbetsföretaget.

Referenser

- Axelsson Karlqvist, J. (2017). *Arkeologisk schaktningsövervakning i Sundbornsbyn vid schaktning för VA genom bytomt Sundborn 237:1 och hyttområdena Sundborn 17:1, 238:1 och 238:3, Falu kommun, Dalarnas län.* Dalarnas museum. Arkeologisk rapport 2017:1.
- Burman, A. & Sandberg, F. (1999). *Arkeologisk förundersökning Sundbornsströmmen inför anläggandet av en gång- och cykelväg utmed Ramsnäsvägen. Raä 238:1. Sundborn socken, Falu kommun, Dalarna.* Dalarnas museum. Arkeologisk rapport 1999:4.
- Fahlberg, D. (2020) *Arkeologisk förundersökning Sundbornsbyn 15:9 Inför uppförande av flerbostadshus inom Bytomt L2000:7463 i Sundborns socken, Falu kommun, Dalarnas län.* Dalarnas museum. Arkivrapport dnr 122/19.

Arkiv

LMV, Lantmäteriet, www.lantmateriet.se/arkivsok
Lantmäteriverkets arkiv: U47-34:1 (1702)
Rikets allmänna kartverks arkiv: Sundborn, 13F5j67 (Ekonomiska kartan 1967)

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-8301-2021
Fornreg, uppdragsnummer:	202101121
Socken:	Sundborn
Fornreg, lämningsnummer:	L2000:7457
Fastighet:	Sundbornsbyn 12:1, 13:1 m.fl.
Koordinater, mitten:	N 6 724 387
(SWEREF99 TM)	E 542 331
Höjd (RH 2000):	122–124 m.ö.h.
Inmätning:	RTK
Utförandetid:	december 2021 – april 2022
Undersökt yta:	1218 kvadratmeter
DM projektnummer:	1790
DM diarienummer:	135/21
DM foto accessionsnr:	ARK DM1790
Arkeologisk personal:	Lee Widegren Lundin
Projektansvarig:	David Fahlberg

Dokumentationsmaterialet förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

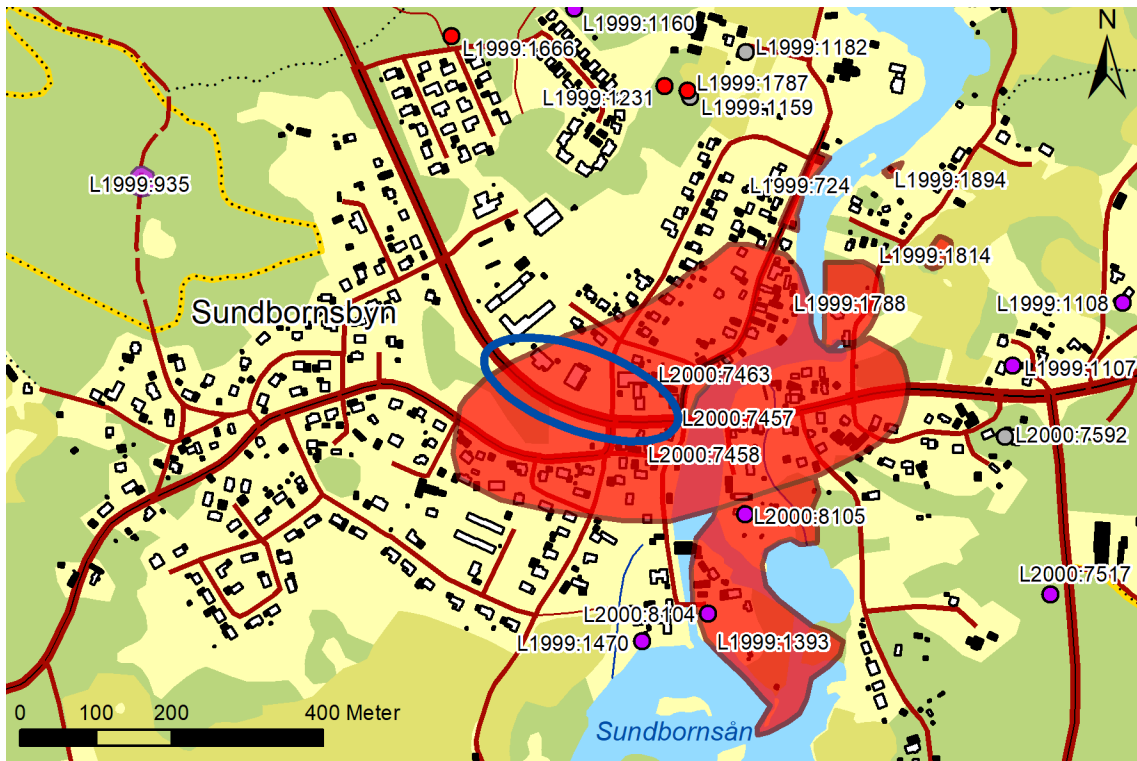
Bilagor

1. Kartor/planer
2. Schaktbeskrivningar
3. Anläggningsbeskrivningar
4. Foton

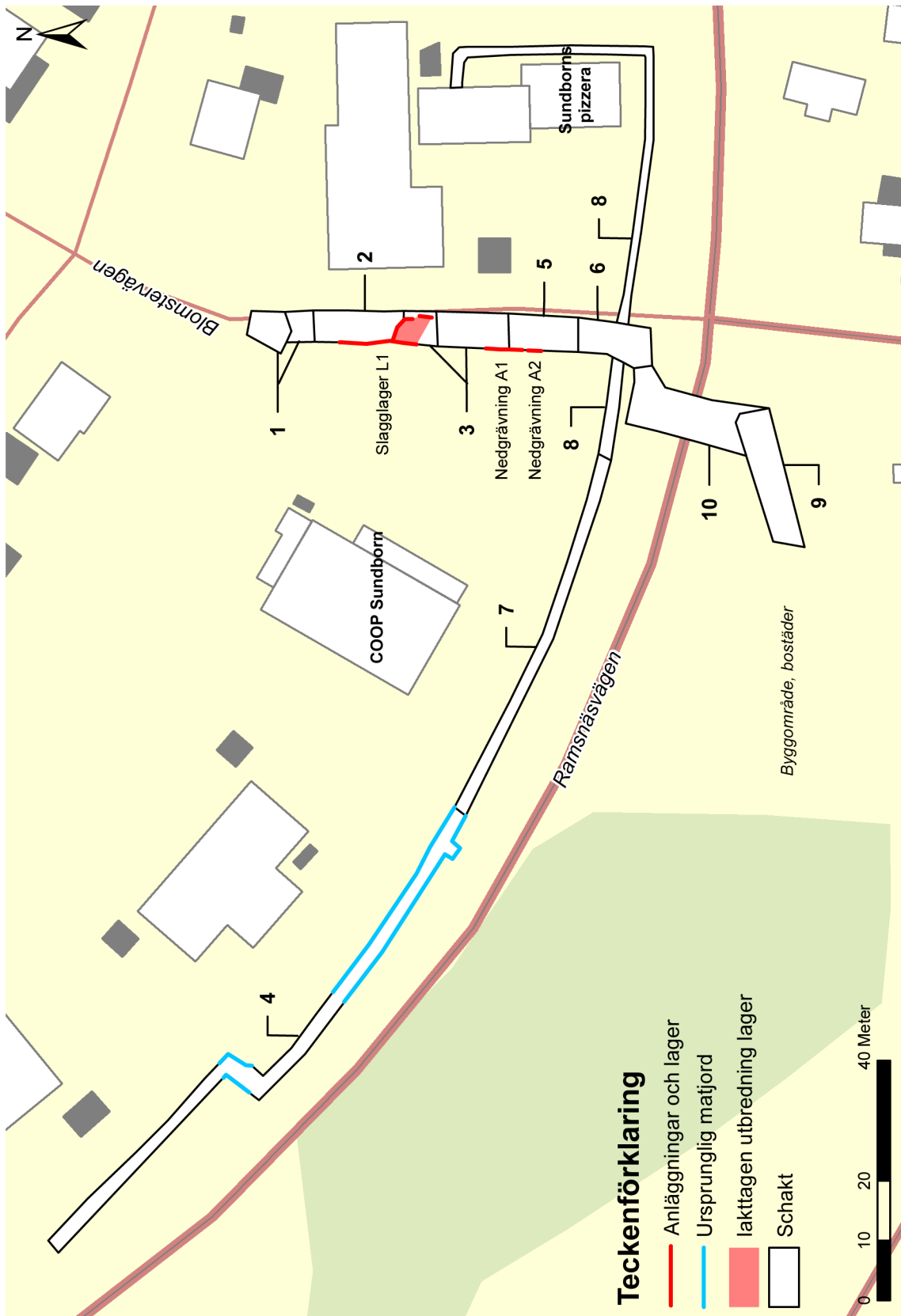
Bilaga 1 – Kartor och planer

Figur 1: Karta över Dalarna med undersökningsplatsen i Sundborn markerat med röd punkt.

Figur 2: Utdrag ur fastighetskartan med lämningar ur kulturmiljöregistret: fornlämningar markerade med rött, övriga kulturhistoriska lämningar markerade med lila och övriga lämningar markerade med grått. Platsen för schaktningsövervakningen är markerad med blå oval och låg inom fornlämning L2000:7457. Skala 1:10 000.

Figur 3: Utdrag ur fastighetskartan med schakt, anläggningar och lager markerade. Skala 1:1000.

Bilaga 2 – Schaktbeskrivningar

Sch.	Mått	Beskrivning	Mark-nivå
1	5,2–7 m br. 11,3 m l. Ca 2,5–3 m dj.	Grävd utmed Blomstervägen. I gatan återfyllda massor på grund av tidigare VA-schakt. VA-rör gick längs med gatans sträckning. Överst fanns ca 0,4 m tj asphalt med bärlager av grus och sand. Bitvis syntes markduk under bärlagret. Det såg ut som omgrävd morän i östra schaktväggen under markduken. Återfyllningsmassor av stenkross och lerig sand fanns under bärlagret söder om brunnarna, därunder fanns svart-grå naturlig lera ca 1,2–1,5 m under marknivån. Mycket omgrävt material kring de två brunnarna.	123,1 m.ö.h.
2	5,2–5,8 m br. 15 m l. Ca 2,5–3 m dj.	Grävd utmed Blomstervägen. Ena schaktkanten grävd genom gräsmatta mellan väg och parkering. 1 träpinne stack ut ca 0,3 m ur V schaktväggen i höjd med tidigare nedgrävda ledningar. Ett slagglager, L1 , syntes i främst den västra schaktväggen ca 0,7 m under markytan. Det tunnades ut mot öst men lite syntes i den östra schaktväggen. I plan var slaggens avgränsning oformlig och diffus mot underliggande lera. Ledningarna som fanns utmed västra kanten var nedgrävda i slagglagret. <u>Lagerföljd, Ö schaktväggen:</u> - 0,6 m tj asphalt + bärlager av grus och sand. - 0,02–0,05 m tj mörkgrå-svart, lera? - Naturlig lera och sand ned till botten. <u>Lagerföljd, V schaktväggen:</u> - 0,6 m tj återfyllning av mörkbrunt sandigt grus ovan på ledningar täckta av tegel. - 0,1 m tj ledningssand. - 0,5-0,6 m tj slagglager med mörkbrunt grus, L1 . - Naturlig lera ned till botten av schaktet.	123,1– 123,4 m.ö.h.
3	5,8–6 m br. 12 m l. Ca 2,5–3 m dj.	Grävd utmed Blomstervägen. Slagglager L1 fortsatte synas i V schaktväggen och slutade vid infart till parkeringen som låg V om schaktet. Under asfalten fanns vägfyllning/bärlager av grusig sand med stenar (0,05–0,2 m st) och enstaka slaggbitar. Därunder lera, ca 0,6–0,7 m under marknivån. Slagglagret syntes även lite i Ö schaktväggen direkt under bärlager. Under slagglagret fanns lera.	123,7 m.ö.h.
4	1,8–2,4 m br. 105 m l. 1,2–2,2 m dj.	Grävd norr om Ramsnäsavägen. Vid schaktets västra del fanns en ås skapad av påförda massor av ljusbrun och stenig silt. Påförda massor syntes i hela schaktet ovanpå en tidigare marknivå med matjord/mylla av brun silt. Därunder fanns gråbrun lera. <u>Lagerföljd:</u> 0,5–0,8 m påförda massor av ljusbrun stenig silt 0,2 m matjord/mylla av brun silt 0,5–0,8 m gråbrun lera	122,1– 125 m.ö.h.
5	5,8–6 m br. 11,8 m l. Ca 2,5–3 m dj.	Grävd utmed Blomstervägen. Under asfalten fanns bärlager av grusig sand med stenar (0,05–0,2 m st) och enstaka slaggbitar. Därunder lera, ca 0,6–0,7 m under marknivån, tydligast i östra schaktväggen. I västra schaktväggen fanns två nedgrävningar. Den norra gick inte att urskilja om den låg under ett bärlager eller direkt under asfalten då fyllningen var så pass lik det bärlager som syntes tidigare. Den södra låg under omörd lerig och grusig omgrävd återfyllnad. Båda nedgrävningarna var nedgrävda i den naturliga leran.	123,3 m.ö.h.

Sch.	Mått	Beskrivning	Mark-nivå
6	5,8–7 m br. 12,3 m l. Ca 2,5–3 m dj.	Grävd utmed Blomstervägen. 0,5–1 m brun till gråbrun sandig och grusig vägfyllning med inslag av stenar (0,05–0,1 m st) under asfalten och grästorven. Mer humöst innehåll i västra schaktväggen. Därunder endast beige sandig silt, eventuellt något lerig.	123,3– 123,5 m.ö.h.
7	2,2–2,4 m br. 26,3 m l. 1,4–1,7 m dj.	Grävd norr om Ramsnäsvägen. Tidigare ledning av orange PVC-rör i norra schaktväggen längs med hela schaktet och låg i återfylld lera. I sträckan som låg direkt söder om COOP syntes bitvis bara lera i norra schaktkanten, ibland med 0,1–0,3 m matjord synligt i toppen. I södra schaktväggen, i diket, var bara lera synligt, bitvis lite mörkbrun. <u>Lagerföljd, V halvan:</u> 0,4 m mörkbrun grusig silt/matjord 0,1 m PVC-rör 0,1 m rörsand 0,6 m brun lera <u>Lagerföljd, Ö halvan:</u> 0,5 m mörkbrun lerig matjord med inslag av grus, tegelkross, enstaka spikar och sentida porslinskross 0,1 m PVC-rör >1 m brun till beige lera	122,8– 123,7 m.ö.h.
8	1,3–2,2 m br. 108 m l. 1,3–1,4 m dj.	Grävd norr om Ramsnäsvägen. Det var svårt att se skillnad på omgrävd och orörd lera. Dräneringsrör av tegel lagt direkt ovanpå naturlig lera i Ö schaktväggen. Där schaktet korsade Blomstervägen fanns i gatan stenig sandfyllning och makadamfyllning direkt under asfalten. <u>Lagerföljd, S schaktväggen mot Ramsnäsvägen:</u> 0,1 m asfalt 0,2–0,3 m grått grus 0,15 m sand ca 0,5 m beige lera <u>Lagerföljd, Ö schaktväggen, S halvan</u> 0,1 m hårt packat grått grus 0,3 m sandigt grus 0,4 m sandig silt, ser påfört ut. Ingen lera synlig mot botten. <u>Lagerföljd, Ö schaktväggen, N halvan:</u> 0,2 m mörkbrun matjord med rötter 0,8 m omgrävd brun till beige lera 0,2 m eventuellt orörd lera, beige till brun, i botten av schaktet.	123,2– 123,8 m.ö.h.
9	5–6 m br. 24 m l. Ca 2 m dj.	Schakt söder om Ramsnäsvägen. Överlappar yta där schakt grävts 2019. <u>Lagerföljd:</u> 0,2 m mörkbrun matjord 0,7 m varvig gråbrun lera >1 m tj ljus sand	123,2– 124,2 m.ö.h.
10	7,4 m br. 20,8 m l. 1,7–2,3 m dj.	Grävd över Ramsnäsvägen. Södra tredjedelen skulle grävas nästa dag och övervakades ej då schakt 9 och norra halvan av schakt 10 saknade kulturlager. <u>Lagerföljd:</u> 0,75 m asfalt och bärlager av grått grus och stenkross 0,4 m brun sand, något lerig 1,5 m ljus sand	122,9– 123,8 m.ö.h.

Bilaga 3 – Anläggningar

A1 – Nedgrävning

Stor nedgrävning med oklar funktion som syntes i västra schaktkanten. Raka nedgrävningsskanter och flack botten. Cirka 6 meter lång och 1,5 meter djup. Fyllning av främst sand och sten. Innehöll lite slagg och sparsamt med tegel. Bedömdes vara recent.

A2 – Nedgrävning

Nedgrävning som syntes i västra schaktkanten cirka 1 meter söder om nedgrävning A1. Ojämnt skålformad grop. Cirka 2,2 meter lång och 1,1 meter djup. Innehöll svartbrun fyllning av sten och lite slagg. Eventuellt utgjorde gropen kanten av en nedgrävning för rör. Nedgrävda rör syntes 4 meter söderut i schaktväggen där fyllningen är likartad. Bedömdes vara recent.

Figur 1: Västra schaktväggen i schakt 3 och 5 med nedgrävningarna A1 (t.h.) och A2 (t.v.) markerade med streckad linje. Från sydöst. Foto: Lee Widegren Lundin.

Bilaga 4 – Foton

Figur 1: Schakt 3 påbörjad schaktning (t.v.) och schakt 2 (t.h.) Slagglagret syns under ledningarna i västra schaktväggen och precis i ytan där vägens bärlager precis grävts bort. Från öst. Foto: Lee Widegren Lundin.

Figur 2: Pilarna pekar på den ursprungliga marknivån där matjorden är bevarad i schakt 4. Från sydväst. Foto: Lee Widegren Lundin.